

Вікторія Білик

Участь греко-уніатських ієрархів у ліквідації унійної церкви в Російській імперії в 30-х рр. XIX ст.

У роботі йдеться про заходи російського уряду, спрямовані на витіснення унійної церкви із суспільного життя населення Правобережної України в 30-х рр. XIX ст. і процес підготовки «акту возз'єднання» 1839 р.; визначено роль верхівки унійної церкви в ліквідаційній політиці влади. Особливу увагу звернено на постать Йосифа Семашка.

Ключові слова: унійна церква, православна церква, єпископ, духовенство, «акт возз'єднання», Синод.

Постановка наукової проблеми та її значення. Берестейський собор 1596 р. започаткував нову сторінку в церковній історії, оскільки результатом його роботи стало утворення нової – греко-уніатської церкви. На українських землях унія проіснувала понад два століття. Процес приєднання унійної церкви до православної у Правобережній Україні розпочався наприкінці XVIII ст., коли ці землі в складі інших територій за третім поділом Речі Посполитої відійшли до Російської імперії, і тривав до кінця 30-х рр. XIX ст.

Після тотального наступу Катерини II на унійну церкву в релігійній політиці російської влади намітилися зміни. Церковна політика імператорів Павла I та Олександра I вирізнялася лібералізмом. Ставлення офіційної світської та духовної влади в Російській імперії до унійної церкви змінилось у другій половині 1820-х рр. за правління Миколи I, коли розпочалася підготовка до остаточної ліквідації унії. Для цього були використані суперечності й конфлікти між білим унійним духовенством та василіанським чином. Важливу роль на останньому етапі ліквідації унії відіграло саме греко-уніатське духовенство, особливо його верхівка.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Унія та історія унійної церкви є предметом вивчення багатьох науковців. Однак сучасні історики розглядають здебільшого історію цієї церкви загалом [5; 13; 17; 22; 23]. Значно менше їх зупиняється саме на ролі греко-уніатської верхівки в реалізації урядового плану ліквідації унійної церкви, який російська історіографія, наприклад, трактує як приєднання уніатів до православної церкви [6–8; 10; 14].

Мета статті – з'ясувати роль вищого греко-уніатського духовенства в підготовці та підписанні «акта возз'єднання 1839 р.», який означав ліквідацію унійної церкви в межах Російської імперії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для того, щоб складалося враження, що ініціатива приєднання уніатів до православної церкви йде власне від унійного духовенства, потрібно було заручитися підтримкою ієрархів греко-уніатської церкви. Таку підтримку уряд знайшов в особі члена Греко-уніатського департаменту Римо-католицької духовної колегії, соборного протоієрея Йосифа Семашка, який схилився до російського православ'я.

Й. Семашко народився 25 грудня 1798 р. у с. Павлівці, що на Київщині, у родині греко-уніатського священика. Початкову освіту здобував у місцевого дяка, згодом продовжив навчання в Немирівській гімназії та Віленській головній семінарії. Після закінчення семінарії Й. Семашко отримав ступінь магістра богослов'я.

Кар'єра Й. Семашка розпочалася на Волині. 6 жовтня 1820 р. в Луцьку він був рукопокладений у священики й отримав місце викладача Луцької греко-уніатської духовної семінарії. Наприкінці того ж року Й. Семашко був висвячений у диякони й обраний членом Луцької греко-уніатської консисторії. З ініціативи луцького греко-уніатського єпископа Якова Мартусевича 28 грудня 1821 р. він прийняв celibat, а 7 січня 1822-го отримав сан протопресвітера. Того ж року Й. Семашко був призначений асесором Греко-уніатського департаменту Римо-католицької духовної колегії (від Луцької єпархії) і таким чином опинився серед ієрархів унійної церкви [6, с. 65–68].

У листопаді 1827 р. директор департаменту іноземних сповідань Григорій Карташевський запропонував Й. Семашку викласти свої міркування щодо майбутнього греко-уніатської церкви. Отож, 5 листопада 1827 р. з'явилася знаменита записка Й. Семашка «Про становище Уніатської церкви в Росії і засоби навернення її в лоно Православної церкви» [16, с. 430–434].

Зауважимо, що історії відомо не так вже й багато планів перетворень, у яких заплановані дії були б продумані до найдрібніших деталей і згодом вчинені в повному обсязі. А саме так і було з планом Й. Семашка щодо скасування унії. У записці не лише описане становище унійної церкви, а й указано причини її тривалого існування, а також засоби її ліквідації. Найбільшу перешкоду на шляху приєднання уніатів до православ'я Й. Семашко вбачав у тісному зв'язку унійного духовенства та парафіян із римо-католиками. На його думку, цей зв'язок проявлявся в тому, що «безмісні» унійні священники часто прислужували в римо-католицьких костьолах, чим заслуговували підтримку римо-католицького духовенства. Крім того, навчання греко-уніатських священників у Віленській головній семінарії разом із латинським духовенством сприяло окатоличенню уніатів. Також Й. Семашко негативно оцінював факт перебування на землях, де греко-уніатські церкви «переосвячені на православ'я», багато «безмісних» унійних священників, котрі й надалі надавали парафіянам треби «за греко-уніатським обрядом» і в такий спосіб «зводили люд» [16, с. 431].

Далі Й. Семашко виклав свій план подальшої ліквідації унійної церкви. Найперше він уважав за потрібне негайно відокремити Греко-уніатський департамент від Римо-католицького і створити Греко-уніатську колегію; зменшити кількість епархій: замість Брестської, Луцької, Полоцької, Віленської утворити лише дві – Білоруську й Литовську; покращити управління і збільшити права унійних консисторій; для того, щоб домогтися підтримки унійних священників, надати їхнім синам право переходити на військову та цивільну службу після звільнення з духовного сану. Також Й. Семашко пропонував збільшити кошти на утримання Полоцької і Жировицької греко-уніатських семінарій, відкрити при монастирях школи нижчого рівня, не відправляти унійних вихованців до Віленської головної семінарії, а створити в Полоцьку греко-уніатську академію [16, с. 432].

Свої пропозиції щодо реформування освіти Й. Семашко пояснював так: «[...] Варто їх [уніатів] лише дещо віддалити від римлян, варто дати шляхом виховання необхідний напрям духовенству, [...] і народ легко піде дорогою, вказаною його пастирями [...]. І нехай поспішить уряд з введенням в дію єдиної дієвої міри – відкриття шкіл для уніатського духовенства. Щоб ці духовні школи мали користь, необхідно зобов'язати все уніатське духовенство до виховання своїх дітей лише в цих школах. А оскільки ніщо не об'єднує людей краще, ніж спілкування однією мовою, тому в усіх школах слід впровадити викладання наук замість польської російською мовою [...]» [16, с. 433].

Помічник міністра освіти та іноземних релігій граф Дмитро Блудов і директор Департаменту іноземних сповідань Г. Карташевський високо оцінили та схвалили пропозиції Й. Семашка. Задоволенням залишився і Микола I [13, с. 30–31]. Можна сказати, що Й. Семашко став одним із головних реалізаторів плану ліквідації унії в західних губерніях Російської імперії. Державній владі це було на руку, оскільки складалося враження, що ідея приєднання греко-уніатської церкви до православної виходить не з Петербурга, а від самого унійного духовенства. А це означало, що ліквідацію унії мали сприймати як вияв волі самих уніатів.

Реалізувати пропозиції Й. Семашка передбачалось у кілька етапів, тому повне витіснення унійної церкви із суспільного життя розтяглось аж на дванадцять років (1827–1839 рр.). Першим кроком у цьому напрямі став указ імператора від 22 квітня 1828 р. «Про перейменування Другого департаменту Римо-католицької духовної колегії в Греко-уніатську духовну колегію» [9]. На підставі цього указу Греко-уніатський департамент відокремлювався від Римо-католицької духовної колегії. Утворилася окрема Греко-уніатська духовна колегія, її очолив митрополит Йосафат Булгак, який лише спочатку намагався чинити опір діям центральної влади й самого Й. Семашка. До складу Колегії входили по одному єпископу та архімандриту, яких призначав уряд, і по одному протоіерею від чотирьох епархій, визначених місцевими єпископами та консисторіями [22, с. 60].

Через кілька місяців після утворення Греко-уніатської духовної колегії кількість унійних епархій була зменшена вдвічі. Замість чотирьох – Полоцької, Віленської, Луцької і Брестської – наприкінці 1828 р. залишалось дві: Білоруська й Литовська. До Білоруської (або Полоцької) входили парафії Вітебської, Могилевської, Мінської губерній та Овруцького й Житомирського повітів Волинської і Радомишльського повіту Київської губерній. Очолив її єпископ Я. Мартусевич, резиденція якого розміщувалася в Полоцьку [1, с. 210]. Литовська епархія об'єднала парафії Гродненської, Віленської, Подільської, Волинської, Київської губерній. Її очолив митрополит Й. Булгак [8, с. 14]. Оскільки він, як голова Греко-уніатської колегії, постійно перебував у Петербурзі, його функції виконував офіціал Антоній Тупальський, довірена особа влади. Діяльність митрополита Й. Булгака і єпископа Я. Марту-

севича контролював Й. Семашко. Його завдання полегшувала та обставина, що 8 серпня 1829 р. він був висвячений на вікарного єпископа [11, л. 1]. Імператор іменував Й. Семашка єпископом-суфраганом Білоруським, а митрополит Й. Булгак і єпископ Я. Мартусевич уділили йому свячень. До 1831 р. суфраганом за митрополита Й. Булгака стали всі прихильники ліквідації унії – Антон Зубко, Василь Лужинський, Йосафат Жарський. Від управління греко-уніатською церквою були усунуті палкі прихильники унії: єпископи Лев Яворський і Андрій Головня, які були переведені в статус вікарних єпископів [22, с. 66].

Упродовж 1831–1833 рр. центральна влада вдавалася до низки заходів, спрямованих на зближення греко-уніатської та православної церков. Із 1831 р. на всі посади в церковному управлінні не можна було брати нікого без погодження кандидатури з місцевими органами влади. Не допускалися спільні богослужіння уніатів і римо-католиків [22, с. 82]. Греко-уніатському духовенству заборонялося виїжджати за межі губернії без відома місцевих чиновників [17, с. 244].

Утворений ще 1828 р. «Тасмний комітет» у складі князя Д. Голіцина, митрополита Філарета, обер-прокурора Синоду князя Мещерського з метою поширення православ'я серед уніатів у 1834 р. був реорганізований у «Тасмну комісію у справах уніатів». До її складу ввійшли митрополит Філарет, греко-уніатський митрополит Й. Булгак, єпископ Й. Семашко, обер-прокурор Синоду Д. Блудов, граф Д. Толстой, князь Д. Голіцин та секретар О. Танєєв. Ця комісія мала стежити, щоб виконувалися всі розпорядження монарха щодо зближення уніатів із православними [22, с. 91–92]. За підтримки роботи комісії греко-уніатські ієрархи цього ж року провели в Санкт-Петербурзі собор, на якому прийняли рішення про введення в унійну церкву обрядів російського православ'я і переобладнання греко-уніатських церков відповідно до православних традицій.

Відразу ж в унійних церквах стали забирати греко-уніатські Служебники, а на їх місце присилати Служебники московського друку. Такі дії влади викликали невдоволення унійного духовенства і парафіян [12, л. 1–15].

3 червня 1834 р. у греко-уніатські церкви стали присилати формуляри метричних книг російською мовою. Усі записи в них потрібно було вести також російською мовою. 19 грудня наступного року вийшла постанова Священного Синоду про встановлення в унійних церквах іконостасів і престолів за правилами православної церкви. Їх мали обладнати за кошти власників маєтків, де знаходилися церкви. Якщо ж це було неможливо, то з казни на встановлення одного іконостасу виділялося 300 рублів. Заміну іконостасу уніати не вважали чимось принциповим і не чинили цьому майже ніякого опору [5, с. 98].

У 1836 р. всім греко-уніатським церквам було заборонено використовувати під час літургії та інших богослужінь органну музику, дзвоники. Також ліквідовувалися амвони, призначені для читання з них проповідей, і бокові престоли, заборонялися монстрації (для носіння в них священних дарів під час хресних ходів) [15, с. 328].

Переобладнання церков за православним взірцем викликало незадоволення уніатів. Зокрема, великого розголосу тоді набула справа про бунт парафіян містечка Ратно Ковельського повіту [18, арк. 2].

У другій половині 1830-х рр. продовжилася реалізація рекомендацій єпископа Й. Семашка щодо зближення унійної церкви з православною. У січні 1837 р. Греко-уніатська духовна колегія перейшла в управління Синоду. Отже, управління греко-уніатською і православною церквами зосередилося в одних руках [19, арк. 27]. У цьому ж році обер-прокурором Синоду замість Д. Блудова став граф Микола Протасов [22, с. 93]. Він одразу розпорядився дозволити православним священикам здійснювати богослужіння в унійних церквах для православного населення, що проживало в цій місцевості. Це був останній захід, який мав остаточно наблизити греко-уніатську церкву до православ'я [20, с. 47].

1838 р. у процесі навернення уніатів на православ'я наступив перелом. Прихильники ліквідації унії вдалися до активних дій. Унійні єпископи Й. Семашко, В. Лужинський і А. Зубко прибули до Полоцька, щоб підписати «акт возз'єднання» з православною церквою [21, с. 24]. Й. Семашко також намагався здобути підпис митрополита Й. Булгака, але той рішуче відмовився. Однак уже 23 лютого 1838 р. митрополит Й. Булгак помер у Санкт-Петербурзі. Імператор розпорядився поховати його за православним обрядом у православному Святосергієвському монастирі під Санкт-Петербургом. Цей факт мав засвідчити те, що митрополит також був ініціатором «возз'єднання» православної та унійної церков [22, с. 96]. Місце Й. Булгака отримав Й. Семашко, хоча і без митрополичого титулу. Розпочалась остаточно ліквідація греко-уніатської церкви.

Щоб завершити справу, Й. Семашко, який до цього перебував у Санкт-Петербурзі, знову виїхав до Полоцька. Тут разом зі своїми сподвижниками й однодумцями єпископами А. Зубком і В. Лужинським він склав петицію до імператора [3, арк. 49]. У ній наголошено на постійному духовному зв'язку уніатів із православною церквою але зазначено, що унія була насаджена польською владою. Далі вказано, які негативні наслідки мала унія. У другій половині петиції були викладені два прохання греко-уніатського духовенства до імператора: «1. Визнати єдність нашої церкви з Православною Східною церквою і наше бажання бути як одне ціле з нашими парафіянами зі святійшими Східно-Православними патріархами і в покорі святійшого Всеросійського Синоду. 2. Просити Благочестивого Государя Імператора прийняти наш намір в своє Августійше заступництво, а ми будемо славити Трійного Бога за правилами святих вселенських соборів і за постановами великих святих і вчителів Православної церкви» [10, с. 5–6].

Автори петиції розпочали агітацію серед унійного духовенства з тим, щоб воно підписало цю заяву. На початок 1839 р. петицію підписало в Литовській єпархії – 938, а в Білоруській – 367 священників [23, с. 220]. Не зобов'язалися приєднатися до православ'я в обох єпархіях 593 священники [2, с. 211].

Щоб надати ліквідації унії форми духовного акту, 12 лютого 1839 р. у Полоцьку було скликано греко-уніатський собор [7, с. 439]. На ньому єпископ Литовський Й. Семашко, єпископ Білоруський В. Лужинський, єпископ Брестський, вікарій Литовської єпархії А. Зубко та ще близько двадцяти унійних священників підписали «акт возз'єднання» греко-уніатської церкви з православною [19, арк. 49]. Цього ж дня Й. Семашко відправив службу в Полоцькому Софіївському соборі й уділив святого причастя парафіянам, наставникам і вихованцям місцевої семінарії [14, с. 189]. Урочисте богослужіння завершилося бенкетом, на якому піднімали келихи за благоденство царя і Російської православної церкви [10, с. 7]. Після всіх урочистостей до Петербурга було відправлено текст «Соборного акту єпископів і вищого духовенства», список священників, які погодилися перейти на православ'я, а також усі персональні заяви духовенства про приєднання до православної церкви, зшиті в кілька зошитів [3, арк. 16 зв].

Й. Семашко також відправив обер-прокуророві Синоду графу М. Протасову супровідний лист, у якому просив про прийняття та затвердження «акту возз'єднання» імператором [22, с. 107]. У цьому листі містилося також прохання виявити розуміння прив'язаності колишніх уніатів до місцевих звичаїв і на деякий час дозволити наверненим священникам не змінювати свого зовнішнього вигляду відповідно до вимог православної церкви, оскільки це негативно вплине на парафіян [2, с. 214].

1 березня 1839 р. імператор Микола I доручив Синоду розглянути звернення греко-уніатського духовенства і прийняти відповідне рішення згідно з нормами православної церкви [3, арк. 6 зв.]. 6–13 березня відбувалося засідання Синоду, на якому було прийнято рішення, переказане в доповіді обер-прокурора Синоду графа М. Протасова імператорові від 23 березня того ж року [10, с. 11]. Синод постановив прийняти в лоно православної церкви єпископів, духовенство і парафіян греко-уніатської церкви. Не заборонялося також дотримуватися звичаїв, які не стосувалися догматів і обрядів православної церкви і не суперечили їм.

Греко-уніатська духовна колегія перейменовувалась у Білорусько-Литовську духовну колегію. Її головою призначався Й. Семашко з наданням йому сану архієпископа [19, арк. 49 зв.].

25 березня 1839 р. Микола I затвердив рішення Синоду словами: «Дякую Богові і приймаю». Була виготовлена пам'ятна медаль: на аверсі – лик Спасителя з написом зверху: «Такого маємо первосвященника», а внизу – «Відірвані насильством (1596) возз'єднані любов'ю (1839)»; на реверсі – восьмираменний хрест у промінні з написом зверху: «Торжество Православ'я», а внизу – «25 березня 1839 року» [10, с. 52].

Затверджена імператором постанова була оголошена Й. Семашку в присутності всіх членів Синоду 29 червня 1839 р. [4, арк. 6 зв.]. Йому також вручили медаль і грамоту зі зверненням до навернутих єпископів та духовенства. Того ж дня відбулося богослужіння, де Й. Семашка висвятили в архієпископи, і він склав присягу на вірність та служіння Православній церкві [3, арк. 8 зв.].

Про «акт возз'єднання» відповідними указами були повідомлені всі органи центральної та місцевої влади в імперії [19, арк. 50].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, з другої половини 1820-х рр. російський уряд посилив тиск на унійну церкву і розпочав процес її поступової ліквідації, в якому взяла участь і греко-уніатська ієрархія. Великою мірою саме завдяки наполегливим старанням

єпископа Й. Семашка та його однодумців 12 лютого 1839 р. на соборі греко-уніатського духовенства в Полоцьку було прийняте рішення про «возз'єднання» церков, що означало припинення існування унійної церкви в західних губерніях Російської імперії. Розпочалася остання хвиля навернення на православ'я, однак вірні греко-уніатської церкви не поспішали зрікатися своєї віри. Повсюдно відбувалися бунти і виступи невдоволених. Поведінка парафіяльного духовенства та вірних унійної церкви, їхнє ставлення до підписання «акту возз'єднання» та ліквідації цієї церкви мають стати предметом окремого дослідження, бо, як свідчать архівні документи, ще наприкінці 40-х рр. XIX ст. зустрічалися особи, які таємно продовжували сповідувати католицтво східного обряду, хоча місцева влада й заперечувала такі факти.

Джерела та література

1. Великий А. Г. З Літопису християнської України: церковно-історичні радіолекції з Ватикану. Т. VII : XVIII–XIX ст. / А. Г. Великий. – Рим : Вид-во ОО Василіян, 1979. – 279 с.
2. Гаюк С. Полоцький «Акт возз'єднання» уніатів з православною церквою / С. Гаюк // Збірник на пошану проф. д-ра Ол. Оглоблина. – Нью-Йорк : [б. в.], 1977. – С. 210–219.
3. Державний архів Житомирської області, ф. 1, оп. 8, д. 1616. – без пагінації.
4. Державний архів Хмельницької області, ф. 315, оп. 1, спр. 1214. – 66 арк.
5. Жилюк С. І. Російська православна церква на Волині (1793–1917 рр.) / С. І. Жилюк. – Житомир : Журфонд, 1996. – 174 с.
6. Киприанович Г. Я. Жизнь Иосифа Семашки: митрополита Литовского и Виленского и воссоединение западнорусских униатов с православной церковью в 1839 г. / Г. Я. Киприанович. – Вильно : [б. и.], 1893. – 448 с.
7. Коялович М. История воссоединения западно-русских униатов старых времен / М. Коялович. – СПб. : Синодальная тип., 1873. – 452 с.
8. Мельгунов С. П. Из истории воссоединения униатов в России / С. П. Мельгунов // Голос минувшего. – 1925. – № 10. – С. 5–37.
9. Полное собрание законов Российской империи. Собрание Второе. 12 декабря 1825 – 28 февраля 1881 г. (в 55 т.). Т. III : 1828 г. – СПб. : Тип. II Отд. Собственной Его Император. Величества Канцелярии, 1830. – 1648 с.
10. Пятидесятилетие (1839–1889) воссоединения с православной церковью западнорусских униатов. – СПб. : Синодальная тип., 1889. – 70 с.
11. Российский государственный исторический архив, ф. 797, оп. 6, ч. 2, д. 22 708. – 56 л.
12. Российский государственный исторический архив, ф. 797, оп. 6, ч. 2, д. 22 984. – 149 л.
13. Стоколос Н. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.) : монографія / Н. Стоколос. – Рівне : РІС КСУ – ППФ «Ліста-М», 2003. – 480 с.
14. Стрельбицкий И. Х. Униатские церковные соборы с конца XVI века до воссоединения униатов с православной церковью / И. Х. Стрельбицкий. – Вильно : [б. и.], 1888. – 192 с.
15. Толстой Д. А. Римский католицизм в России / Д. А. Толстой. – СПб. : Тип. Демакова, 1876. – 483 с., прилож. 132 с.
16. Уния в документах : сборник / сост. В. А. Теплова, З. И. Зуева. – Минск : Лучи Софии, 1997. – 510 с.
17. Филатова Е. Н. Конфессиональная политика царского правительства в Беларуси. 1772–1860 гг. / Е. Н. Филатова. – Минск : Беларус. наука, 2006. – 190 с.
18. Центральный державный исторический архив Украины, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 442, оп. 141, спр. 468. – 147 арк.
19. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 413, спр. 1. – 90 арк.
20. Чистович И. Пятидесятилетие (1839–1889) воссоединения с православной церковью западно-русских униатов. Обзор событий воссоединения в царствование императора Николая I / И. Чистович. – СПб. : Синодальная тип., 1889. – 64 с.
21. Kołbuk W. Kościoły wschodnie na ziemiach Dawnej Rzeczypospolitej. 1772–1914 / W. Kołbuk. – Lublin : RW KUL, 1992. – 635 s.
22. Likowski E. Dzieje kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku. Wydanie drugie / E. Likowski. – Warszawa : b.m.w., 1906. – Cz. II. – 311 s.
23. Radwan M. Bazylianie w zaborze Rosyjskim w latach 1795–1839 / M. Radwan // Nasza Przeszłość. – 2000. – Т. 93. – С. 153–225.

Билык Виктория. Участие униатских иерархов в ликвидации греко-униатской церкви в Российской империи в 30-х гг. XIX в. В статье представлена политика российской власти, направленная на ограничение поля деятельности греко-униатской церкви и постепенную ее ликвидацию в 30-х гг. XIX в., а также

отображена підготовка «акта воссоединения» 1839 г. Как известно, в 1794–1796 гг. происходил интенсивный процесс «присоединения» униатов к православной церкви. Период с 1797 до середины 1820-х гг. характеризуется ослаблением давления власти на греко-униатскую церковь. Во второй половине 1820-х гг. российская власть ожесточила свою политику по отношению к греко-униатской церкви и начала готовить почву для окончательного ее объединения с православной. В процессе ликвидации греко-униатской церкви были задействованы и униатские иерархи. Особую роль сыграл епископ Литовский Иосиф Семашко. Ему удалось с помощью епископа Белорусского В. Лужинского и епископа Брестского, викария Литовской епархии А. Зубко организовать в 1839 г. собор греко-униатского духовенства в Полоцке, на котором было принято решение о «воссоединении» греко-униатской церкви с православной.

Ключевые слова: греко-униатская церковь, православная церковь, епископ, духовенство, «акт воссоединения», Синод.

Bilyk Victoria. Participation of the Uniate Hierarchs in the Liquidation of the Greek Uniate Church in the Russian Empire in the 30^{ies} of the XIX Century. The article presents the policy of the Russian authorities, aimed at restriction of the Greek Uniate Church's activity and its gradual liquidation in the 30-ies of the XIX century and also shows the preparation of «an act of reunification» in 1839. It is known that in 1794–1796 an intensive process of «joining» of Uniates to the Orthodox Church took place. Period from 1797 to the mid – 1820^s is characterized by the weakening of the governmental pressure on the Greek Uniate Church. In the second half of the 1820^s Russian authorities embittered his policy towards the Greek Uniate Church and began to set the stage for its final association with the Orthodox. Uniate bishops were involved in the process of the liquidation of the Greek Uniate Church. A special role is played by Lithuanian Bishop Joseph Semashko. He succeeded with the help of Belarusian Bishop V. Luzhynskiy and Bishop of Brest, Vicar of the Lithuanian Diocese A. Zubko to organize in 1839 the Cathedral of the Greek Uniate clergy in Polotsk, were a decision about the «reunification» of the Greek Uniate Church and the Orthodox was made.

Key words: Greek Uniate Church, the Orthodox Church, the bishop, the clergy, the «act of reunification», the Synod.

Стаття надійшла до редколегії
23.05.2014 р.

УДК 94(477.82+438.41)«183/184»:334.716

Світлана Мартинчук

Розвиток фабрично-заводської промисловості Волині в 30–40-х рр. XIX ст.

На підставі аналізу звітів губернаторів здійснено спробу проаналізувати розвиток фабрично-заводської промисловості в повітових містах Волині в 30–40-х рр. XIX ст. Схарактеризовано розвиток найбільш розвинених галузей промисловості; показано річні доходи фабрик та заводів. Наголошено, що у Волинській губернії, починаючи з 30-х рр. XIX ст., кількість фабрик та заводів, пов'язаних із переробкою місцевої сировини, зростала. Свою продукцію вони збували переважно на місцевих ринках.

Ключові слова: Волинська губернія, повіт, звіт губернатора, фабрично-заводська промисловість, сукнарство, локальний ринок.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історія розвитку економіки Правобережної України, зокрема фабрично-заводської промисловості Волині XIX ст., привертала до себе увагу дослідників. Так, І. Гуржій визначив основні напрями розвитку промислового виробництва на українських землях у першій половині XIX ст., а також вивчав питання соціально-економічного розвитку міст [3]. О. Нестеренко простежував історію промисловості України, і окремих її галузей, зокрема цукрової, суконної, залізничної [7; 8]. Серед публікацій з історії Волині варто виділити статті В. Павлюка [9] та О. Гордуновського [1]. У дослідженні В. Павлюка інформується про стан розвитку найбільших фабрично-заводських підприємств Волині. Однією з останніх робіт, присвячених фабрично-заводській промисловості, є дослідження А. Задорожняка та О. Реєнта [4], у якому схарактеризовано фабрично-заводську промисловість і цехове ремесло Правобережної України на матеріалах Подільської губернії.

© Мартинчук С., 2014